

Sygn. akt III KS 16/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący)

SSN Eugeniusz Wildowicz

SSN Andrzej Tomczyk (sprawozdawca)

Protokolant Marta Brylińska

w sprawie wnioskodawcy **J. L.**,
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu
w dniu 28 czerwca 2022 r.
skargi wniesionej przez prokuratora
na wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 16 grudnia 2021 r., sygn. akt II AKa 144/21,
uchylający wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie
z dnia 3 marca 2021 r., sygn. akt III Ko 543/18
i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania,
na podstawie art. 539e § 2 k.p.k.

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z dnia 3 marca 2021 r., sygn. akt III Ko 543/18, w sprawie z wniosku J. L. o zadośćuczynienie i odszkodowanie dochodzonych w trybie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, oddalił wniosek co do wszystkich zawartych w nim żądań.

Apelację od tego wyroku wniósł pełnomocnik J. L. Zaskarżył go w całości i zarzucił:

„- naruszenie prawa materialnego tj. art. 11 ust 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego poprzez jego błędną wykładnię oraz uznanie, iż pozbawienie życia A. L. nie miało związku z jakimkolwiek prowadzonym przez niego działaniem niepodległościowym (w tym uznanie, iż samopostrzelenie prowadzące do śmierci, w okolicznościach realnej obawy pozbawienia życia, czy zastosowania brutalnych, niehumanitarnych metod śledczych, przez polskie organy ścigania, wymiaru sprawiedliwości, czy organy pozasądowe, nie jest pozbawieniem życia na skutek działań wymienionych organów), co wyklucza zastosowanie tego przepisu, pomimo iż zgodnie z tym przepisem i orzecznictwem sądowym dotyczy on również sytuacji, gdy wobec danej osoby nie toczyło się żadne postępowanie zakończone wydaniem orzeczenia, a mimo tego osoby te zostały pozbawione życia wskutek doznanych represji, jak to miał miejsce u A. L.

Jednocześnie, z ostrożności procesowej, w przypadku nieuwzględnienia przez Sąd II instancji wskazanego powyżej zarzutu na podstawie art. 427 § 2 k.p.k., 438 pkt 3 k.p.k. powyższemu wyrokowi [zarzucił:]

- błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, a mający wpływ na jego treść polegający na przyjęciu, iż wobec A. L. nie były stosowane represje pozbawione podstaw prawnych, jak i represje bezprawne oraz że śmierć A. L. nie nastąpiła z powodu represji ze strony ówczesnych władz (poprzez ustalenie, że w sprawie nie zostały spełnione przesłanki uznania roszczenia wnioskodawcy, podczas gdy prawidłowa analiza i interpretacja

wskazanego przepisu prowadzi do wniosku przeciwnego), a w konsekwencji bezzasadne oddalenie wniosku w całości, pomimo iż z całokształtu materiału dowodowego wynika, że w związku z działalnością niepodległościową A. L. dotknęły represje ze strony ówczesnej władzy skutkujące jego śmiercią.

Z daleko wysuniętej ostrożności zaskarżonemu orzeczeniu [zarzucił:]

a) w oparciu o art. 438 pkt 3 k.p.k., błąd w ustaleniach faktycznych, będący skutkiem naruszenia art. 7 k.p.k. poprzez nierozpoznanie istoty sprawy w zakresie zadośćuczynienia i odszkodowania z tytułu wskazanych zdarzeń,

b) w oparciu o art. 438 pkt 2 k.p.k., obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść orzeczenia, tj.: - art. 321 §1 k.p.c. w zw. z art. 167 k.p.k.

w zw. z art. 558 k.p.k. poprzez brak samodzielnego ustalenia przez Sąd prawidłowej podstawy prawnej do zasądzenia zadośćuczynienia i odszkodowania na rzecz wnioskodawcy, w ustalonym przez Sąd stanie faktycznym,

- art. 22 § 1 w zw. z art. 193 k.p.k. poprzez niedopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłego historyka w sytuacji, gdy przedstawiony materiał dowodowy nie jest wyczerpujący i nie przedstawia wyczerpującej analizy działalności A. L. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz okoliczności jego pozbawienia życia,

- art. 5 § 2 k.p.k. poprzez nierozstrzygnięcie nie dających się usunąć wątpliwości na korzyść pokrzywdzonego,

- art. 366 § 1 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k., poprzez bezkrytyczny brak dania w całości wiary zeznaniom wnioskodawcy w sprawie, który w kwestiach dotyczących krzywdy ojca A. L. składał zeznania wiarygodne, bez podjęcia - w niniejszej sytuacji uznania ich częściowo za niewiarygodne i niemające znaczenia dla ustalenia faktów oraz stanowiące jedynie domniemanie działalności pokrzywdzonego - z urzędu dodatkowych jakichkolwiek czynności dowodowych, mających na celu zweryfikowanie tych twierdzeń, w sytuacji gdy

w sprawie istnieje związek przyczynowo - skutkowy pomiędzy śmiercią A. L. a świadomą działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego,

- art. 7 i 410 k.p.k., poprzez dokonanie przez Sąd dowolnej (w miejsce swobodnej) oceny dowodów, bez ich całościowego rozważania, a przede wszystkim dokonanie tej oceny wbrew zasadom logicznego rozumowania i wbrew zasadom wiedzy i doświadczenia życiowego, a to poprzez to, że Sąd mylnie odmówił adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy śmiercią ojca wnioskodawcy a jego świadomą działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, który zdaniem Sądu dopuścił się przestępstw pospolitych, umotywowanych względami ideologicznymi, wskutek czego Sąd oddalił wniosek, a powinien był go uwzględnić, co w sposób oczywisty miało decydujący wpływ na wynik postępowania i treść wyroku.

c) w oparciu o art. 438 pkt 1a k.p.k., naruszenie art. 552 § 1 k.p.k. w zw. z art. 558 k.p.k. oraz art. 445 § 1 i 2 k.c. i art. 6 k.c. poprzez błędną ich wykładnię i w konsekwencji nieprawidłowe uznanie, że wnioskodawcy nie należy się przedmiotowe zadośćuczynienie i odszkodowanie na skutek okoliczności wykazanych w lakonicznym uzasadnieniu wyroku Sądu I instancji, co skutkowało błędnym oddaleniem wniosku, podczas gdy powyższe ustalenie Sądu m.in. przeczy zasadzie pełnej kompensacji szkody, zgodnie z którą odszkodowanie powinno odpowiadać kwocie stanowiącej pełne naprawienie doznanej szkody i krzywdy,

Na podstawie art. 427 § 1 k.p.k., art. 437 § 1 i § 2 k.p.k. [wniósł] o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie na rzecz wnioskodawcy - J. L., syna A. L., który w dniu 11 lutego 1947 r. poległ w walce na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego:

- kwoty 10.000.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez A. L. na skutek represjonowania go przez polskie organy ścigania w związku z podejmowaniem przez niego działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i pozbawieniem go życia bez przeprowadzenia zakończonego orzeczeniem postępowania, wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty,

- kwoty 2.515.084,20 zł tytułem odszkodowania za szkodę poniesioną przez A. L. na skutek represjonowania go przez polskie organy ścigania w związku z podejmowaniem przez niego działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i pozbawieniem go życia bez przeprowadzenia zakończonego orzeczeniem postępowania, wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty,

ewentualnie

2. uchylenie przedmiotowego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy (...).

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 16 grudnia 2021 r., sygn. akt II AKa 144/21, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania.

Skargę od tego wyroku wniósł Prokurator Okręgowy w Szczecinie, zarzucając „naruszenie przepisu prawa procesowego, tj. art. 437 § 2 k.p.k., poprzez jego niezasadne zastosowanie i w konsekwencji uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, celem dokonania ponownej oceny przeprowadzonych dowodów, w sytuacji gdy Sąd Apelacyjny w Szczecinie dysponował całością materiału dowodowego pozwalającego na wydanie orzeczenia i nie jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości, a orzeczenia kasatoryjnego nie może uzasadniać konieczność ponownej oceny dowodów przez sąd pierwszej instancji”.

Formułując cytowany zarzut, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na skargę, pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 539a § 3 k.p.k. skarga od wyroku sądu odwoławczego uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do

ponownego rozpoznania może być wniesiona wyłącznie z powodu naruszenia art. 437 k.p.k. lub z powodu uchybień określonych w art. 439 § 1 k.p.k. Przepis art. 437 § 2 k.p.k. stanowi, że uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1 k.p.k., art. 454 k.p.k. lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości.

W realiach przedmiotowej sprawy powodem wydania przez Sąd odwoławczy orzeczenia kasatoryjnego nie była jednak żadna ze wskazanych w art. 437 § 2 k.p.k. przesłanek, w tym sugerowana konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, w celu ustalenia czy A. L. prowadził działalność niepodległościową, czy też działalność inną, zaprzeczającą takiej działalności, czy w sprawie A. L. ówczesne władze prowadziły jakiegokolwiek postępowanie oraz czy istniał związek przyczynowo skutkowy pomiędzy prowadzoną działalnością niepodległościową (jeżeli taką rzeczywiście prowadził), a pozbawieniem go życia.

Zgodzić się trzeba z autorem skargi, że czynności procesowe dotyczące ponownego przeprowadzenia dowodów mogły być przez Sąd odwoławczy samodzielnie wykonane i ocenione przez pryzmat zarzutów podniesionych w apelacji, od czego jednak Sąd ten się uchylił. W orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie i konsekwentnie zauważa się bowiem, iż sama konieczność ponownej oceny przeprowadzonych dowodów nie mieści się w kręgu podstaw rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 437 § 2 in fine k.p.k., tj. wyroku kasatoryjnego, także i wówczas, gdy sąd odwoławczy zasadnie wykaże, jakich to kardynalnych uchybień art. 7 k.p.k. dopuścił się sąd meriti przy ocenie zebranych w sprawie dowodów (por. wyroki tego Sądu z: 9 grudnia 2016 r., IV KS 5/16; 5 września 2017 r., II KS 2/17; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 maja 2017 r., III KS 2/17). „Samą więc (...) potrzebę dokonania na nowo oceny zgromadzonych w sprawie dowodów nie można postrzegać w kategoriach okoliczności samoistnie determinujących konieczność przeprowadzenia przez sąd meriti przewodu sądowego w całości (a tym samym i uznać ją za wystarczającą do wydania kasatoryjnego wyroku przez sąd odwoławczy), skoro (obecnie) nie ma żadnych przeszkód (poza tymi przypadkami skatalogowanymi w tymże przepisie art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k.)

prawnych ku temu, by to sąd odwoławczy - w związku z rozpoznawanym środkiem odwoławczym - samodzielnie tych czynności procesowych dokonał. Co więcej, nowelizująca Kodeks postępowania karnego ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1247) wprowadziła istotną zmianę w art. 437 § 2 k.p.k. właśnie przez wymienienie tych podstaw uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Dotychczas (...) przepis ten dawał sądowi odwoławczemu szerokie uprawnienia kasatoryjne. Obecnie art. 437 § 2 k.p.k. nakłada na sąd odwoławczy wręcz obowiązek merytorycznego orzekania poza przypadkami w nim wskazanymi. Wprowadzenie w tej regulacji katalogu przyczyn uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania zwiększa apelacyjność postępowania odwoławczego oraz modyfikuje funkcje sądu odwoławczego z dominującej dotychczas kontrolnej w kierunku kontrolno - merytorycznej. A contrario z art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. wynika obowiązek reformatoryjnego orzekania przez sąd odwoławczy, co w połączeniu z uprawnieniami do szerokiego przeprowadzenia postępowania dowodowego powoduje, że ciężar merytorycznego rozpoznania sprawy spada na sąd drugiej instancji (por. D. Świecki Komentarz do art. 437 k.p.k. - System Informacji Prawnej Lex)" (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2018 r., II KS 3/18).

Wracając zaś na grunt rozpoznawanej sprawy, analiza uzasadnienia skarżonego wyroku unaocznia, że Sąd odwoławczy wskazał jedynie, iż Sąd pierwszej instancji nie poczynił miarodajnych ustaleń w odniesieniu do związku pozbawienia życia A. L. z prowadzeniem przez niego działalności niepodległościowej, „co implikowało zaistnienie przesłanki z art. 437 § 2 zd. drugie in fine kpk, tj. potrzeby wydania orzeczenia kasatoryjnego z uwagi na konieczność przeprowadzenia (przed Sądem Okręgowym) na nowo przewodu sądowego w całości”.

Dodatkowo zauważyć należy, że w zaleceniach (pkt 5.3.2. uzasadnienia) nie wskazano żadnego dowodu, który nie został przeprowadzony przez Sąd pierwszej instancji, a który byłby istotny dla rozstrzygnięcia sprawy. Nakazano jedynie ponownie przeprowadzić postępowanie dowodowe w pełnym zakresie (czyli

ponowić to, co zostało już dokonane – uwaga SN), a także ewentualnie (podkreślenie SN) dopuścić inne dowody jeśli wyłoni się taka potrzeba w celu rzetelnego rozpoznania wniesionej sprawy.

Jako środek do tego celu Sąd Apelacyjny nakazuje:

1. ukształtowanie przekonania na podstawie gruntownej analizy wszystkich dowodów ocenionych zgodnie z nakazem płynącym z art. 7 k.p.k.;
2. dokonanie rzetelnych ustaleń faktycznych, opartych na całokształcie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego;
3. sporządzenie uzasadnienia zgodnego z wymogami art. 424 k.p.k.

Natomiast w orzecznictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie przyjmuje się, że w obowiązującym obecnie modelu postępowania odwoławczego, Sąd drugiej instancji zobowiązany jest do uzupełnienia materiału dowodowego w ramach przeprowadzonej kontroli odwoławczej i to niezależnie od rodzaju wyroku poddanego kontroli. Dopiero po dokonaniu takiej czynności pojawia się kwestia zakresu orzekania sądu odwoławczego w związku ze stwierdzonymi uchybieniami o charakterze względnej przyczyny odwoławczej. W sytuacji obejmowania kontrolą wyroku innego niż uniewinniający, umarzający czy warunkowo umarzający postępowanie sąd odwoławczy orzeka reformatoryjnie (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2018 r., I KZP 13/17, OSNKW 2018, z. 7, poz. 51).

Skoro zatem nieprawidłowo stwierdzono konieczność przeprowadzenia przewodu sądowego na nowo w całości, jako jedną z enumeratywnie wymienionych podstaw wydania orzeczenia w oparciu o art. 437 § 2 k.p.k., nie zachodzi też żadna z wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. i art. 454 k.p.k. sytuacji ograniczających możliwość wydania przez Sąd odwoławczy orzeczenia reformatoryjnego, to za trafny uznać należy zarzut sformułowany w skardze, że poprzez uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji doszło do naruszenia przepisu art. 437 § 2 k.p.k., które skutkować musiało uchyleniem orzeczenia kasatoryjnego i przekazaniem sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania w postępowaniu

odwoławczym, w toku którego uwzględnione zostaną wyrażone powyżej zapatrywania, a także wszystkie, bardzo szeroko i wnikliwie przedstawione okoliczności wymagające uwzględnienia przez sąd ponownie rozpoznający sprawę, a zawarte w uzasadnieniu uchylonego na skutek skargi prokuratora wyroku.

(r.g.)

[ms]